

BERTH DANERMARK, SUSANNA LARSSON THOLÉN (RED)

Arbetsliv för alla: Funktionsnedsättning och arbete

Malmö: Gleerups, 2016

Per Olof Larsson

Det är ett välkänt faktum att personer med funktionshinder i hög grad saknar arbete. Vi vet också att de samhällsinsatser som hittills har gjorts för att de ska få arbete inte har lett till önskat resultat. Det är ett politiskt misslyckande som går att motivera med att det saknas kunskap om vad det finns för hinder.

Det råder också stor samstämmighet att personer med funktionshinder ska ha möjlighet att arbeta likt alla andra, men att de har lägre inkomst, sämre hälsa, färre sociala relationer och ligger lägre vad gäller många andra välfärdsfaktorer.

Danermark och Larsson Tholén har ställt samman en antologi som innehåller både teoretiska perspektiv, forskningsöversikter och redovisning av empiriska forskningsprojekt. Syftet är att läsaren ska få en bättre översikt av vad som hindrar eller underlättar att personer med funktionshinder ska komma ut i arbetslivet.

En antologi riskerar naturligtvis att bli spretig men kan vinna genom att det finns något för envar. Några av bokens styrkor är att den presenterar en mängd olika fakta, forskningsresultat och värdefulla referenser till forskning. På så sätt blir den en viktig kunskapsöversikt.

Antologin hålls samman genom det centrala teoretiska perspektivet; den kritiska realismen. Där är enligt författarna en viktig tanke att inte bara söka förklaringar på en nivå, som att förklara arbetslöshet antingen med antingen individuella eller kulturella egenskaper. Man måste i stället ha kunskaper på flera nivåer och förstå hur dessa samspekar i olika sammanhang.

I ett intressant kapitel diskuterar Danermark och Larsson Tholén (kapitel 2) hur Sverige ligger till rent statistiskt. Dels hur

FÖRFATTARE

Per Olof Larsson, pensionerad universitetsadjunkt, fil lic i socialt arbete, Göteborgs universitet
per-olof.larsson@socwork.gu.se

utvecklingen ser ut, om den rör sig i positiv eller negativ riktning och hur Sverige ligger till vid jämförelse med andra länder inom EU.

I korthet kommer författarna fram till att Sverige ligger bra till när det gäller sysselsättning för personer med aktivitetsnedsättningar, det vill säga de som befinner sig i olika former av obetalda arbetsmarknadsåtgärder. Det gäller i hög grad för personer med mer omfattande begränsningar i förmåga, för kvinnor och för äldre. Detsamma gäller för personer i arbete med aktivitetsersättningar vid jämförelse med andra EU-länder och att det är liten skillnad mellan kvinnor och män. De kommer också fram till att utvecklingen går åt rätt håll!

Ser man däremot till hur man upplever sin ekonomiska situation så är det stor skillnad mellan personer med och utan funktionsnedsättning Sverige. Det är även stor skillnad mellan män och kvinnor. Det är mycket vanligare att kvinnor med funktionshinder har erfarenhet av ekonomisk kris i hushållet än kvinnor utan funktionshinder.

Några av antologins författare (Karlsson, Classon och Rönnberg, kapitel 7) ger sig också i kast med att klargöra vad som vad som ska räknas som en funktionsnedsättning, vad som inte är det, och hur många de är. Här finns det ett flertal olika modeller och teorier.

Men deras bärande tanke är att i takt med att arbetslivet ställer allt högre krav så ökar kravet på kognitiva prestationer. Och eftersom antalet personer med funktionsnedsättningar ökar så kommer också antalet personer med kognitiva svårigheter som behöver insatser för att komma in på arbetsmarknaden att öka.

Författarna räknar här inte bara in utvecklingsstörning utan även episodiskt minne, uppmärksamhet och exekutiva funktioner. De räknar också med att en del sjukdomar kan medföra kognitiva svårigheter, till exempel cancer och vissa skador på hjärnan.

Det är inte lätt att beräkna hur många de är men mellan tummen och pekfingeret kan man säga att upp till 14 procent eller 800 000 personer i åldrarna 18 till 65 kan ha en kognitiv funktionsnedsättning i Sverige.

Ett annat centralt tema i boken är samverkan; hur olika organisationer ska samverka för att personer med funktionshinder ska få och behålla ett arbete (Ståhl och Anderzén, kapitel 3). Är det dessutom bra att olika myndigheter samverkar för att komma till rätta med arbetslösheten? Här svarar författarna nja! Att samverka kan vara svårt vet alla som försökt sig på det. Det är en komplex verksamhet som ställer höga krav på de inblandade. Samverkansparterna kommer med olika regelverk, ambitioner och organisationskulturer i bagaget och sedan ska man åstadkomma något tillsammans. Men det finns enligt författarna visst stöd för att samverkan är effektivt. Författarnas slutsats är att om samverkan fungerar bra är det stimulerande och utvecklande. Men för att få det att fungera krävs att

verksamhetsledning lägger manken till och tar ansvar för att skapa bra förutsättningar.

Ett tredje tema som avhandlas är hur civilsamhällets idéburna organisationer kan bidra till att skapa arbete. Författarna Danermark och Bjarnason (kapitel 6) har här granskat en stor mängd projekt som bland annat syftade till att sprida information, starta ny verksamhet, jobbpraktik, sysselsättning eller att utveckla ett projekt. Många av projekten ledde verkligen till att skapa arbete, utbildning eller praktik. Resultaten visar att framgångsfaktorer är god organisation och struktur i verksamheten.

Flera kapitel har fokus på den individuella nivån där olika författare granskar olika faktorer som begränsar funktionsutsattas möjligheter på arbetsmarknaden

Skall man exempelvis berätta för sina arbetskamrater eller arbetsgivare att man har ett dolt funktionshinder vid en anställningsintervju (Norstedt, kapitel 9)? Det kan finnas ett motstånd mot att framträda med sitt funktionshinder eftersom det finns risk att man ses som annorlunda eller behöver specialanpassning i arbetsuppgifter eller arbetstider.

Resultatet visar här att om man framträder med dolda funktionsnedsättningar kan det leda till både positiva och negativa konsekvenser; man bryter mot föreställningar om normalitet både vad gäller funktionalitet och produktivitet. Men det påverkar hur man blir bemött av arbetsgivare och kollegor. För det den enskilda personen kan det liknas vid en ”komma ut-process” – en väg till självacceptans.

Ett tema handlar om hur unga med rörelsehinder väljer eller hindras att välja ett framtida yrke. Barn med rörelsehinder sporras och uppmuntras inte att välja yrke fritt (Söderberg, kapitel 10). Det är inte kroppen som hämmar utan omgivningen som bromsar. Även kön, klass och etnicitet påverkar liksom tidigare erfarenheter och personligt förhållningssätt bidrar till hur man ser på sitt framtida yrke.

Hur ska man på bästa sätt anpassa arbetsplatsen med hjälp av olika tekniska hjälpmedel? Ett arbetshjälpmedel ska underlätta för en person i en arbetssituation men är en underutnyttjad resurs. Varför det? Ett svar är att det finns ett motstånd från både individ och omgivning att anpassa arbetsplatsen eftersom det innebär en form av utpekande. Det innebär också en form av mognad och självacceptans att tacka ja till hjälpmedel (Bjarnason, kapitel 11).

En sådan här presentation innebär naturligtvis att man väljer ut vissa delar som man redovisar lite närmare och andra delar utelämnas. Som helhet kan man säga att det är en väl genomarbetad antologi som bygger på gedigen forskning. De olika forskarna som bidragit är kunniga och kompetenta. Men antologin visar också hur mycket forskning som saknas även om Danermark och Larsson Tholén fyller några kunskapsluckor.

REFERENSER

- Bjarnason S (2016): Arbetsanpassning och hjälpmedel. I: Danermark B, Larsson Tholén S (red): Arbetsliv för alla: Funktionsnedsättning och arbete (s 179–192). Malmö: Gleerups.
- Danermark B, Bjarnason S (2016): Möjligheter och hinder att nå arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning – handikapprörelsen i civilsamhället. I: Danermark B, Larsson Tholén S (red): Arbetsliv för alla: Funktionsnedsättning och arbete (s 85–100). Malmö: Gleerups.
- Danermark B, Larsson Tholén S (2016): Sverige i Europa – En statistisk jämförelse inom området funktionsnedsättning och arbetsmarknad. I: Danermark B, Larsson Tholén S (red): Arbetsliv för alla: Funktionsnedsättning och arbete (s 21–36). Malmö: Gleerups.
- Karlsson T, Classon E, Rönnerberg J (2016): Kognitiva funktionsnedsättningar och arbetsmiljö. I: Danermark B, Larsson Tholén S (red): Arbetsliv för alla: Funktionsnedsättning och arbete (s 101–128). Malmö: Gleerups.
- Norstedt M (2016): Att framträda med dolda funktionsnedsättningar på arbetsplatsen. I: Danermark B, Larsson Tholén S (red): Arbetsliv för alla: Funktionsnedsättning och arbete (s 149–162). Malmö: Gleerups.
- Ståhl C, Anderzen I (2016): Leder myndighetssamverkan till ökad arbetsförmåga? I: Danermark B, Larsson Tholén S (red): Arbetsliv för alla: Funktionsnedsättning och arbete (s 37–50). Malmö: Gleerups.
- Söderberg E (2016): Maktordning när unga med funktionsnedsättning skall välja karriärväg. I: Danermark B, Larsson Tholén S (red): Arbetsliv för alla: Funktionsnedsättning och arbete (s 163–178). Malmö: Gleerups.